

Bronisław Sitek

"La responsalità politica della Chiesa", Giuseppe Angelini [et al.], Milano 1994 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 37/3-4, 288-291

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

(*publicus* to nie to samo co *manifestus*), trudno nie dostrzec różnicy między k. 855 § 1/17 i k. 815/83. Brak zdatności, o której w k. 865 § 1, 889 § 2 czy 1029, nie kwalifikuje jeszcze jako publicznego grzesznika. Mylna jest interpretacja k. 1184 (decyzji ordynariusza należy zasięgać jedynie, gdy powstaje wątpliwość i to nie tylko w odniesieniu do zgorszenia). Nieprawdą jest, że – w kontekście k. 1183 i 1184 – istnieje „wątpliwość co do znaczenia terminów herezja, apostazja, schizma”, gdyż k. 1184 § 1 n. 1 mówi wyraźnie o notorycznych apostatach, heretykach i schizmatykach. Zdziwienie budzi odwołanie się do k. 1420 § 4, 1435, 1483 i 483 § 2, gdyż w tych kanonach wymaga się więcej niż tylko „nie być publicznym grzesznikiem”. Pomiędzy człowiekiem „nienaruszonej sławy” i „publicznym grzesznikiem” rozlega się cała gama stanów pośrednich.

Wciąż nie umiem rozszyfrować założeń przyświecających wskazówkom bibliograficznym. Wydawałoby się, że winny wskazać dostęp do źródeł i podać najważniejszą literaturę dotyczącą omawianego hasła. Jaki sens ma odwoływanie się do jednej strony w poręczniku? Odsyłanie do podręczników i identycznych haseł w innych encyklopediach miałooby sens tylko wtedy, gdyby na powołanym miejscu znajdowały się informacje nowe lub opracowania monograficzne. Wskazówki bibliograficzne uważam – gdy chodzi o hasła z zakresu prawa kanonicznego – za słabszą stronę Encyklopedii.

Ks. Remigiusz Sobański

Giuseppe Angelini, Lino Casati, Giuseppe Colombo, Goffredo Zanachi, La responsabilità politica della Chiesa, Milano 1994, ss. 119.

Książka ta została napisana przez mniej znanych włoskich kanonistów. Dwaj pierwsi wraz z G. Ambrosio w 1986 r. wydali książkę pt. *I laici nella Chiesa*. Wyzwaniem do napisania niniejszej książki jest aktualny kryzys organizacji politycznych we Włoszech. Ów kryzys nie pozostaje bez wpływu na Kościół, który chce być obecny w wydarzeniach społeczno-politycznych narodu. Dlatego Autor zadaje sobie trud nakreślenia historycznej perspektywy angażowania się tak instytucji Kościoła, jak i jego ludzi w działalność polityczną i społeczną. Książka ta składa się z trzech części oraz z obszernego wprowadzenia, które ma charakter prezentacji pracy.

We wprowadzeniu (ss. 7-16) Lino Casati prezentuje udział pojedynczych katolików w budowaniu instytucji cywilnych, a więc społeczności, następnie zaś przechodzi do rozważań nad stosunkiem Kościół – Państwo. Autor wylicza tutaj pięć zagadnień wokół których powinny koncentrować się dalsze badania. Pierwszym z nich jest koncepcja życia społecznego. Z jednej strony należy wziąć pod uwagę chrześcijańską wizję życia społecznego, z drugiej zaś tę, która jest lansowana przez światopogląd niechrześcijański. Przy czym nie można dopuścić do utraty chrześcijańskiej wizji życia społecznego. Drugim problemem jest zagadnienie, miejsce i funkcja religii w życiu społecznym. Następnie jest potrzeba wyjaśnienia misji Kościoła w historii społeczeństwa, tzn. jak rozumie siebie samą wspólnota chrześcijańska. Czwartym zagadnie-

niem jest relacja między wiarą a polityką. W końcu Autor mówi o dwóch drogach, na których świecki chrześcijanin może realizować swój udział w życiu politycznym. Pierwsza z nich prowadzi do koncentrowania się nad absolutnymi dobrami moralnymi, druga natomiast prowadzi do troski o wolność człowieka.

Pierwsza część (ss. 17-68) została zatytułowana (*Impegno civile dei cattolici e nascita delle istituzioni politiche in Italia*). Jej autorem jest Goffredo Z a n c h i. Autor podejmuje się zrekonstruowania etapów procesu radykalnych przemian zachodzących w kościele włoskim na przełomie XIX i XX wieku. Przemiany te pozwoliły na dojrzwienie katolickiej koncepcji polityki i udziału Kościoła w życiu społecznym. Momentem znaczącym w tym procesie była sytuacja jaka powstała po śmierci Piusa IX, papieża który był zwolennikiem unikania powikłania Kościoła ze sprawami społeczno-politycznymi. Wtedy wówczas na konklawe starły się dwie opcje wśród kardynałów. Jedni pragnęli utrzymać dotychczasową politykę Kościoła, drudzy natomiast chcieli zmian. Pod wpływem tej drugiej opcji, papieżem został kard. P e c c i, który przyjął imię Leona XIII. Autor przypominając enc. *Rerum Novarum* i *Graves de communi* podkreśla wkład tego papieża w kształtowanie się polityki społecznej Kościoła we Włoszech.

Kolejnym etapem był program społeczny ks. S t u r z o. Program ten był pozabawiony elementami klerykalnych. Na jego bazie powstała partia ludowa (*il partito popolare*). W tym czasie katolicy mogli też działać w ramach Akcji Katolickiej i studenckiej organizacji FUCI. To wszystko załamało się wraz z dojściem do władzy faszystów. Po II wojnie światowej, ogromny wpływ na formę udziału katolików włoskich na udział w życiu społecznym i politycznym miał papież P i u s XIII i De G a s p a r i. Ten ostatni powołał do życia partię chadecką (*Democrazia Cristiana*), która stanowiła przeciw wagę do partii komunistycznej i socjalistycznej. Po wielkim zwycięstwie chadecji 18 kwietnia 1948, katolicy, mimo ekskomuniki nałożonej na komunistów, nie zamknęli się do samych siebie, ale podjęli współpracę z partiami opozycyjnymi. Centrowe rządy De Gaspariego poprawiły sytuację ekonomiczną kraju, doprowadziły jednak do spustoszenia duchowego, czyli do sekularyzacji.

Kolejne zmiany polityki społecznej Kościoła przyniosły ze sobą pontyfikaty Jana XXIII i Pawła VI. W tym okresie nie bez znaczenia pozostawała nauka Soboru Watykańskiego II. W nawiązaniu do nauki soborowej, teorii ks. S t u r z o i De G a s p a r i e g o papież Paweł VI po raz pierwszy mówił o chadecji, jako partii czysto laickiej, ale o inspiracji chrześcijańskiej.

Dalej Autor przybliży historię współpracy Partii Chrześcijańskiej (DC) i Komunistycznej Partii Włoch (P.C.I.) w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Zmiany zachodzące w tym okresie miały charakter czysto zewnętrzny. Tymczasem w ukryciu toczył się proces korupcji urzędników państwowych i niewydolności aparatu administracyjnego. Doşzło do powiązania świata polityki ze światem przestępczości. Brak gruntownych reform, zwłaszcza konstytucyjnych, doprowadził do kryzysu społeczno-politycznego na początku lat dziewięćdziesiątych.

Po Soborze Watykańskim II Kościół Katolicki nie pozostawał z daleka od problemów społecznych i polityki we Włoszech. Poprzez nauczanie Kościół wskazy-

wał na konkretnie wartości moralne, które formułują sumienie człowieka. Ogromną rolę odegrała tutaj Konferencja Episkopatu Włoch. Jednak za pontyfikatu Pawła VI Kościół swoją działalność zbyt wiazał z partią chrześcijańską (D.C.). Zmiana nastąpiła za Jan a P a w ł a II, który działalność Kościoła wiąże ze społecznością, a nie z partią polityczną.

Druga część (ss. 69-85), zatytułowana *Missione e figura della Chiesa nella società politica*, została napisana przez Giuseppe C o l o m b o. Autor powraca do problemów poruszanych już na Soborze Watykańskim II. Chodzi mianowicie o określenie tożsamości Kościoła oraz o określenie jego zadania we współczesnym świecie. Dlatego Autor przypomina soborowe dysputy nad pytaniem: kim jesteś Kościele? Na uwagę zasługuje nowatorska interpretacja roli pośrednika Kościoła między Chrystusem a człowiekiem. Kościół, pełniąc tę funkcję, nie jawi się tutaj jako trzeci byt – *tertium genus*, ale jako miejsce spotkania człowieka z Bogiem.

Dalej Autor podaje chrześcijańskie rozumienie pojęcia polityki. Według niego, polityka nie jest człowiekowi narzucona lecz tworzona przez niego. Stąd każdy człowiek uczestniczy w tym procesie na miarę swoich możliwości. Kościół, jako Lud Boży, nie tworzy nowej rzeczywistości w porządku doczesnym, lecz uczestnicząc w niej, spełnia swoje ewangelizacyjne posłanie. W ten sposób Autor odrzuca zarzut, jakoby Kościół nie nadążył za problemami społeczno-politycznymi.

G. C o l o m b o uświadamia czytelnikowi jeszcze jedną prawdę o relacji Kościoła do porządku doczesnego. Dotychczasowe rozumienie Kościoła i jego relacji do świata, zasadniczo ma swoje korzenie w epoce Oświecenia i nosi znamię kultury europejskiej. Tymczasem coraz większego znaczenia nabierają młode kościoły wywodzące się z innych kręgów kulturowych. Stąd jak najbardziej pożądane jest pogłębianie rozumienia Kościoła i jego misji we współczesnej społeczności.

Trzecia część (ss.86-119), zatytułowana *Comunità Cristiana e spazio politico: criteri di discernimento pratio-pastorale*, została napisana przez Giuseppe A n g a e l i n i. W artykule tym Autor podejmuje próbę określenia zadań Kościoła na polu polityki. W tym celu dokonuje szereg rozróżnień. Najpierw odróżnienia prorokowanie od rządzenia. Prorok ma zajmować się przepowiadaniem i osądzaniem, a nie rządzeniem czy działaniem. Przedmiotem prorockiego przepowiadania jest nadzieja. Przepowiadanie ma zawsze charakter maksymalistyczny. Tymczasem polityka zajmuje się łagodzeniem sporów między ludźmi.

Proroctwem w Kościele zajmuje się zasadniczo hierarchia, która przepowiada i osądza takie a nie inne działania polityków. Jednak w ostatnich czasach pojawiło się zjawisko proroctwa świeckiego, tzn. głoszenie wartości i osądzanie polityki dokonują ludzie świeccy. Ten rodzaj proroctwa ma raczej charakter moralizujący.

Dalej należy odróżnić proroctwo od mądrości. Mądrość odwołuje się do naturalnego doświadczenia człowieka, proroctwo zaś do całej sfery życia nadprzyrodzonego.

Na koniec Autor porusza problemy związane z pograniczem religii i polityki. Cywilizacja europejska jest zimna, przez co człowiek współczesny stracił poczucie przynależności, utożsamia się z jakąś wspólnotą. W tym Autor upatruje przyczynę narodzenia się zjawiska nowych ruchów w Kościele Katolickim oraz narodzenie się

neofundamentalizmu w krajach muzułmańskich jako przeciwwreakcja na inflirtacje europejskiej kultury. Na tym pograniczu znajduje się też problem podmiotowych i społecznych praw człowieka.

Książka ta jest napisana językiem stosunkowo prostym i zrozumiałym nawet dla obcokrajowca. Problematyka w niej poruszana jest niewątpliwie interesująca nie tylko dla człowieka wierzącego, ale i tego, który stoi z daleka od Kościoła. Autorzy bowiem dają chrześcijańskie spojrzenie na szereg problemów nurtujących współczesnego człowieka. Przy czym wykazują oni dosyć dobrą znajomość teologii biblijnej, do której często sięgają (np. ss. 101; 103).

Do wad tej książki należy zaliczyć niewielką ilość literatury oraz widzenia szeregu zjawisk społeczno-religijnych tylko pod kontem Kościoła we Włoszech (np. s. 23). Pomimo tego książkę tę polecam nie tylko studentom teologii czy prawa kanonicznego, ale i ludziom, którzy sami dociekają głębszego zrozumienia Kościoła i jego roli w świecie.

Ks. Sitek Bronisław

La funzione di insegnare della Chiesa. XIX incontro di Studio Passo della Mendola – Trento 29 giugno – 3 luglio 1992, a cura di Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1994.

W 1984 r. grupa włoskich kanonistów zapoczątkowała prace nad pogłębieniem prawa zawartego w siedmiu księgach obecnego Kodeksu. Jedną z form wspólnego działania były sympozja. Dotychczas ukazały się cztery zbiory akt sympozjalnych. Ostatni, czwarty, ukazał się w roku 1994 i zawiera materiały z sympozjum z 1992 r. Sympozjum to zostało poświęcone trzeciej księdze Kodeksu Prawa Kanonicznego *De munere docendi*. Na wstępie akt znajduje się ich prezentacja dokonana przez sekretarza wyżej wspomnianej grupy kanonistów. Następnie została przedstawiona zawartość treściowa trzech poprzednio wydanych zbiorów akt sympozjalnych. W niniejszym zbiorze znajduje się siedem relacji.

Pierwsza relacja (ss. 13-23), zatytułowana *Il magistero: aspetti teologici e giuridici (cann. 747-755)* została wygłoszona przez Tulio Citrini. Autor zajmuje się kwestiami teologicznymi w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego. Podstawą jego relacji jest soborowa tendencja do nasycenia tekstów prawnych treściami teologicznymi, o czym Autor mówi we wstępie do swojej pracy.

Fundamentalnym zadaniem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła jest obrona depozytu wiary. Zadanie to jest realizowane nie tylko na drodze strzeżenia czystej wiary, ale wypełnia się je poprzez przepowiadanie, sprawowanie liturgii, świadectwo życia, itp. Dalej Autor zajmuje się definiowaniem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Czyni to w oparciu o teksty kodeksowe, Soboru Watykańskiego I i II.

Druga relacja (ss. 25-52), zatytułowana *Il ministero della parola divina: predicazione e catechesi (cann. 756- 780)*, została wygłoszona przez Paolo U r s o. Autor podzielił swoją relację w oparciu o podział tytułu I księgi III Kodeksu Prawa Kanonicznego.